

II.2 Kulturhistoriska argument för bevarande

Under de senaste decennierna har intresset för äldre bebyggelse och miljöer ökat. En livlig debatt kring bevarandefrågor har förts. Tolkningen av begreppet "kulturhistoriskt värdefull" har också diskuterats.

Arkitekturhistoriska kvalitetskriterier har oftast legat till grund för antikvariska värderingar. Slott, palats, herrgårdar, verk av våra mest framstående arkitekter etc har ansetts självklara att bevara och vårda. Begreppet kulturhistoria omfattar emellertid alla aspekter av mänsklig kultur: levnadsförhållanden, boende och verksamheter. I Stockholm har också en allmän enighet vuxit fram kring bevarandet av områden med traditionellt uppförda småstugor, främst på Södermalm, som ger oss en väsentlig kunskap om stockholmarnas livsvillkor under många sekler. Man har också alltmer kommit till insikten att insatser för bevarande inte endast bör omfatta enstaka särskilt värdefulla byggnader utan också hela områden, även om inte alla byggnader var för sig är särskilt märkliga. I Stockholms kommun har i enlighet härmed viktiga beslut fattats om bevarande av sammanhängande kulturhistoriskt värdefulla områden, såsom Gamla Stan samt på Södermalm t ex Åsöberget och Mariaberget Östra. Däremot har ännu ej den senare stenstadsbebyggelsen, hyreshusen - de flesta stockholmarnas boendeform fr o m 1800-talets mitt - och de synliga vittnesbörd om invånarnas verksamheter och försörjningsmöjligheter som t ex äldre industribyggnader utgör, i större utsträckning blivit föremål för medvetna bevarandeåtgärder.

Att enstaka särskilt kulturhistoriskt värdefulla byggnader eller mindre områden görs till föremål för speciell omsorg, medan omgivningen försummas, kan lätt leda till en olycklig isolering av det värdefulla huset - eller området. Det kan på något sätt förefalla leva sitt eget liv skilt från den omgivande mer föränderliga staden. En långsammare och varsammare stadsförnyelse är därför önskvärd. Det synes arbetsgruppen väsentligt att sträva efter en bättre kontinuitet i stadsomvandlingen. Begreppet kulturhistoria omfattar också - inte minst - stadsbyggandets historia. Det är därför önskvärt att stadens historiska utveckling klart skall kunna utläsas ur dagens stadsstruktur. Viktigare än att bevara enstaka monument måste vara att stadens historia görs fattbar.

Katarinaberget visar ett tvärsnitt av stockholmsk stadsbyggnadshistoria genom ca 350 år. I det följande skall bevarandeargumenten närmare motiveras.

Fortfarande kan de väsentliga dragen i Stockholms stadsbyggnadsutveckling under de första fyra seklerna av stadens historia konkret utläsas genom att Staden Mellan Broarna fått behålla sin medeltida stadsplan och att de ålderdomliga husen - kontinuerligt om- och tillbygda genom seklerna - bevarats. Stadens därefter följande stadsbyggnadshistoria gäller främst exploateringen av malmarna, den successiva utbyggnaden inom 1600-talsplanernas ram under perioden från 1630 och fram till tiden för nästa stora expansionstid, 1800-talets andra hälft. De områden som främst berördes av denna utbyggnad av mer stadsmässig art var nedre Norrmalm och norra Södermalm. Den successiva förnyelsen och omvandlingen skedde ofta i form av om-, till- och påbyggnader av redan befintliga hus. Rivningar av stenhus förekom sällan. Kungsholmen och Östermalm var under denna period genom sitt mer perifera läge mindre stadsmässigt bebyggda. Dessa stadsdelar illustrerar idag bättre den senare exploateringsperioden, 1800-talets senare del och sekelskiftet.

Ännu för några decennier sedan gav Norrmalm en god bild av dessa 250 år av stockholmskt stadsbyggande. Nu är stadsdelen till sina väsentliga delar helt omdanad, även om viktiga splittrade rester ännu finns kvar norr om Kungsgatan samt kring Gamla Brogatan, på Blasieholmen o s v. Det enda kvarvarande större område där denna periods stadsbyggande fortfarande kan studeras är sålunda norra delen av Södermalm. Här finns ännu sammanhängande områden där den kontinuerliga utbyggnaden från 1600-talet fram till våra dagar klart kan studeras, även om vissa större ingrepp gjorts i sen tid. Den geografiska enhet denna studie omfattar utgör väsentliga delar av detta område.

Detta förhållande utgör det kanske väsentligaste skälet för arbetsgruppens åsikt att området i huvudsak bör bevaras. På de två ålderskartorna 1 och 2 redovisas byggnader från tiden före 1700 samt från 1700-talet. På kartorna har markerats hus med i huvudsak bibehållen karaktär, vilka självklart bör bevaras och vårdas. Med streckskraftering anges de byggnader som om- eller påbyggts under senare tid. Det finns starka skäl för att i största möjliga utsträckning verka för bevarande också av dessa byggnader. De utgör viktiga dokument över

stockholmsk byggnadstradition.

I Stockholm var byggnadsverksamheten mycket låg under första hälften av 1800-talet. Mycket få byggnader i staden finns fortfarande kvar från perioden. Detta fåtal bör sålunda bevaras för att möjligheten att erhålla konkret kunskap om denna tids stockholmsarkitektur inte skall gå förlorad. På kartorna 3 och 4 har markerats de byggnader som byggts mellan 1800 och 1870 inom utredningsområdet.

När det gäller perioden från och med 1870-talet finns ännu betydande delar av bebyggelsen kvar på olika håll i staden. Man kan i och för sig knappast motivera bevarande av all bebyggelse från denna tid. Inom detta område är emellertid byggnaderna från denna tid väsentliga för att skildra den fortsatta kontinuiteten inom området. Tre olika skäl för bevarande av en stor del av dessa yngre byggnader redovisas här nedan: kulturhistoriskt egenvärde, värde i stadsbilden samt byggnader av vikt för att skildra Götgatans kontinuerliga utbyggnad.

På karta 10 redovisas de fastigheter byggda mellan 1870 och 1929 som arbetsgruppen anser vara av stort kulturhistoriskt intresse. Urvalet är begränsat och grundar sig dels på byggnadernas arkitekturhistoriska egenvärde och dels på andra kulturhistoriska kriterier. I det senare fallet handlar det främst om vissa institutioner samt om industrihistoriskt intressanta byggnader.

Det bör observeras att utvärderingen endast gjorts för tiden fram till 1930 och det bör understrykas att detta inte är beroende på någon utvärdering av senare tiders bebyggelse i förhållande till den äldre. Några speciella bevarandeåtgärder synes emellertid för närvarande knappast nödvändiga för den yngre bebyggelsen. Däremot är det ofta nödvändigt med antikvarisk kontroll vid ombyggnad och underhåll. Gränsen 1930 är vald med hänsyn till att yngre bebyggelse i stort sett har modern bostadsstandard och således är lämplig att bevara även ur bostadsförsörjningssynpunkt. Modern bebyggelse finns redovisad på karta 11. Karta 12 som är hämtad ur utredningen "Malmarna" redovisar en byggnadshistorisk värdering av enskilda hus från 1930- och 40-talen. Härtill bör även framhållas Medborgarhusets viktiga roll i kommunens historia.

Götgatan är i dag den enda av malmarnas gamla huvudaffärsstråk med karaktären bevarad. Gatans motsvarigheter på Norrmalm, Regeringsgatan och Drottninggatan har genom cityplanens genomförande till stora delar förlorat sina ursprungliga karaktärsdrag genom att den äldre bebyggelsen rivits. Den andra huvudgatan på Södermalm, Hornsgatan, har genom senare tiders breddningar också förändrats. Arbetsgruppen anser därför att det är väsentligt att man i bebyggelsen kring Götgatan kan utläsa dess historia från 1640-talet fram till våra dagar. Därför har också bebyggelse från tiden efter 1870, oavsett om den i och för sig företer hög arkitektonisk kvalitet eller annat väsentligt kriterium för bevarande, stor betydelse för att skildra kontinuiteten i gatans historia. Bevarandeförslaget omfattar sålunda här i större utsträckning än i övriga delar också bebyggelse från senare tid. Karta 13 skildrar dessa förhållanden.

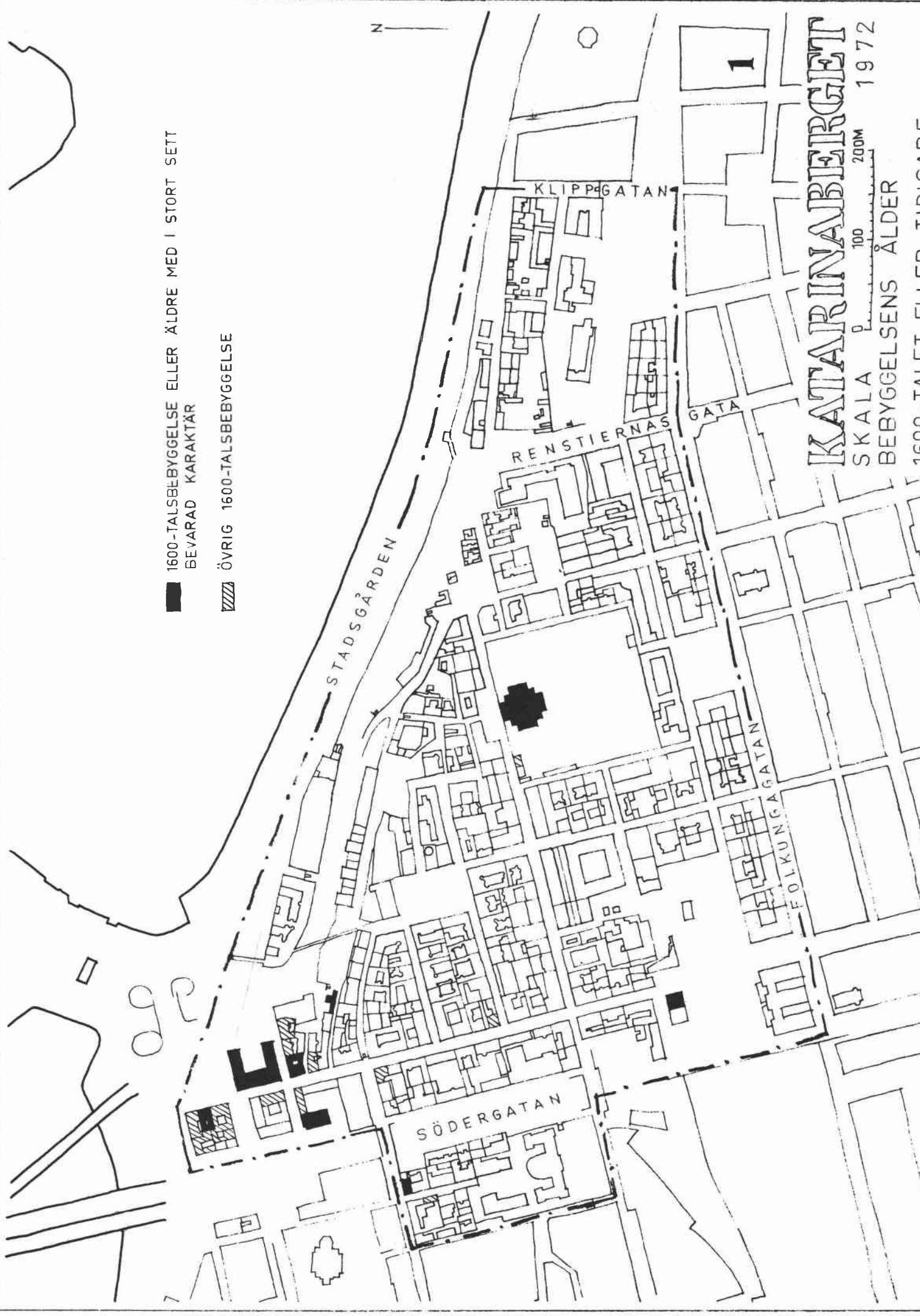
Arbetsgruppen har på karta 14 markerat de stråk och gaturum som äger särskilt höga stadsbildsmässiga kvaliteter. Se vidare avsnitt II.3. Byggnader som, utan att i sig äga ett stort kulturhistoriskt egenvärde, är av särskild vikt för dessa gaturums karaktär har markerats på kartan. Ett bevarande även av dessa byggnader måste anses som en angelägenhet av stor vikt.

Inom området finns ett stort antal kulturhistoriskt mycket värdefulla byggnader. Många av dem torde helt klart uppfylla de krav som uppställs för byggnadsminnesförklaring. De flesta av dessa är i kommunens ägo. Se vidare avsnittet III.5 Genomförande.

1600-TALSBEBYGGELSE ELLER ÄLDRE MED I STORT SETT
BEVARAD KARAKTÄR

ÖVRIG 1600-TALSBEBYGGELSE

KATARINABERGET

SKALA 0 100 200M

BEBYGGELSENS ÄLDER

1600-TAL FT FLIFR TIDIGARE

1972

1700-TALSBEBYGGELSE MED I STORT SETT BEVARAD KARAKTÄR
ÖVRIG 1700-TALSBEBYGGELSE

KATARINABERGET
SKALA 0 100 200M
BEBYGGELSENS ÅLDER
1700 - TALET

BEBYGGELSE FRÅN 1800-TALETS FÖRRA HÄLFT

N

KATARINABERGET

SKALA 0 100 200M

BEBYGGELSENS ÄLDER

1800-TALETS FÖRRA HÄLFT

1972

1850-OCH 60-TALSBEBYGGELSE

N

STADSGÅRDEN

KLIPPGATAN

RENSSTIERNAS GATA

SÖDERGATAN

4

GATA

FOLKUNGA GATAN

KATARINABERGET
SKALA 0 100 200M
1972
BEBYGGELSENS ÅLDER
1850-OCH 60-TALEN

1870- OCH 80-TALSBEBYGGELSE

KATARINABERGET

SKALA 1:100 200M 1972

BEBYGGELSENS ÅLDER

1870-OCH 80-TALEN

1890-OCH 00-TÅLSBEBYGGELSE

N

KATARINABERGET

SKALA 0 100 200M

BEBYGGELSENS ÅLDER

1890-OCH 00-TALEN

1972

6

KLIPPGATAN

RENSSTIERNAS GATA

GATA

STADSGÅRDEN

FOLKUNGA GATAN

SÖDERGATAN

1910- OCH 20-TALSBEBYGGELSE

KATARINABERGET

SKALA 1:1000 100 200M 1972

BEBYGGELSENS ÅLDER

1910- OCH 20-TALEN

1930- OCH 40-TALSBEBYGGELSE

KATARINABERGET

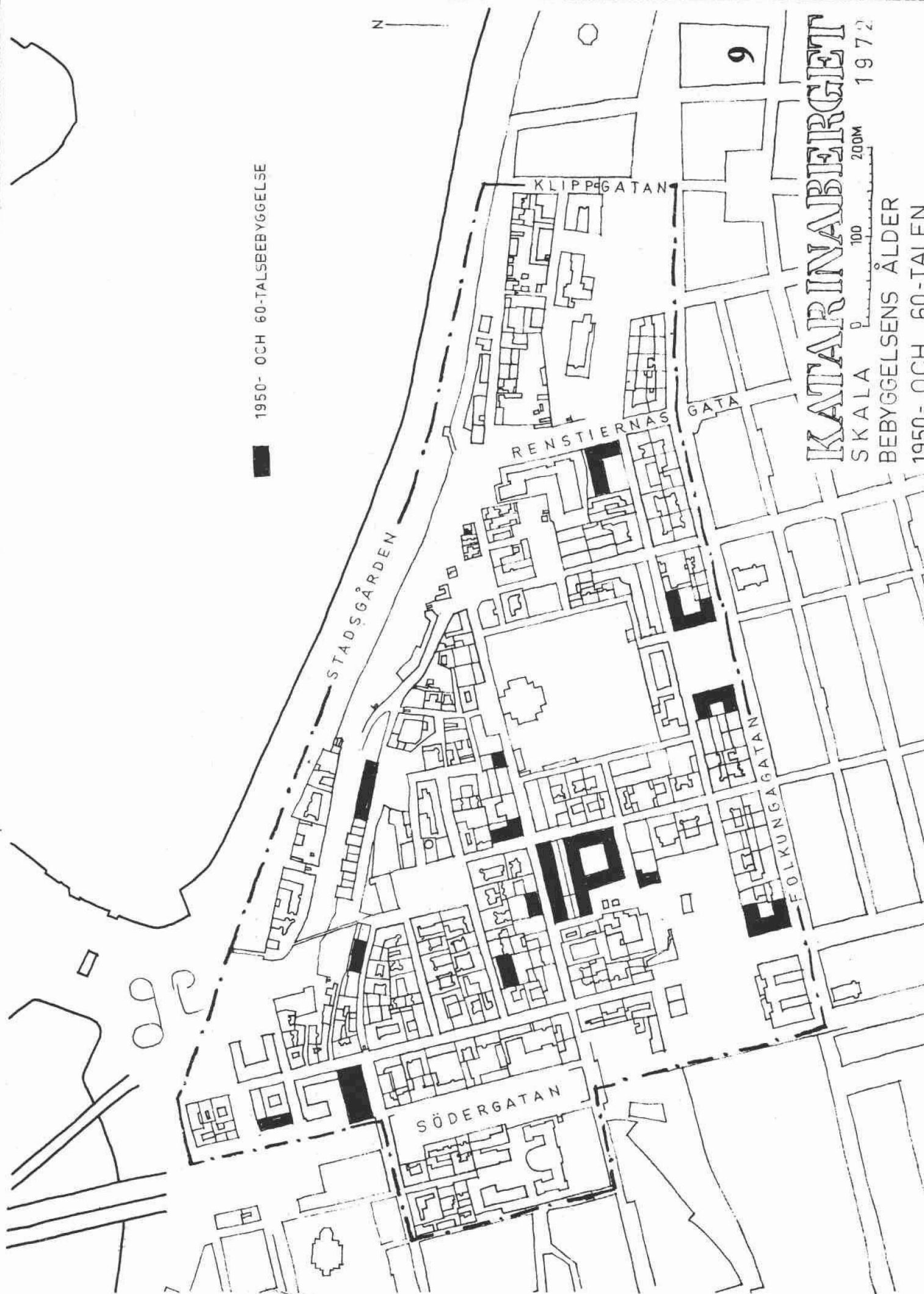
SKALA 0 100 200M 1972

BEBYGGELSENS ÅLDER

1930- OCH 40-TALEN

1950- OCH 60-TALSBEBYGGELSE

KATARINABERGET

SKALA 0 100 200M

BEBYGGELSENS ÅLDER

1950- OCH 60-TALEN

9

■
ENSKILDA HUS FRÅN TIDEN 1870-1929 AV STORT
KULTURHISTORISKT INTERESSE

N

STADSGÅRDEN

KLIPPGATAN

RENSTIERNAS
GATA

GATA

10

KATARINABERGET

SKALA 0 100 200M 1972

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV ENSKILDA
HUS FRÅN TIDEN 1870 - 1929

SÖDERGATAN

FOJKUNGSGATAN

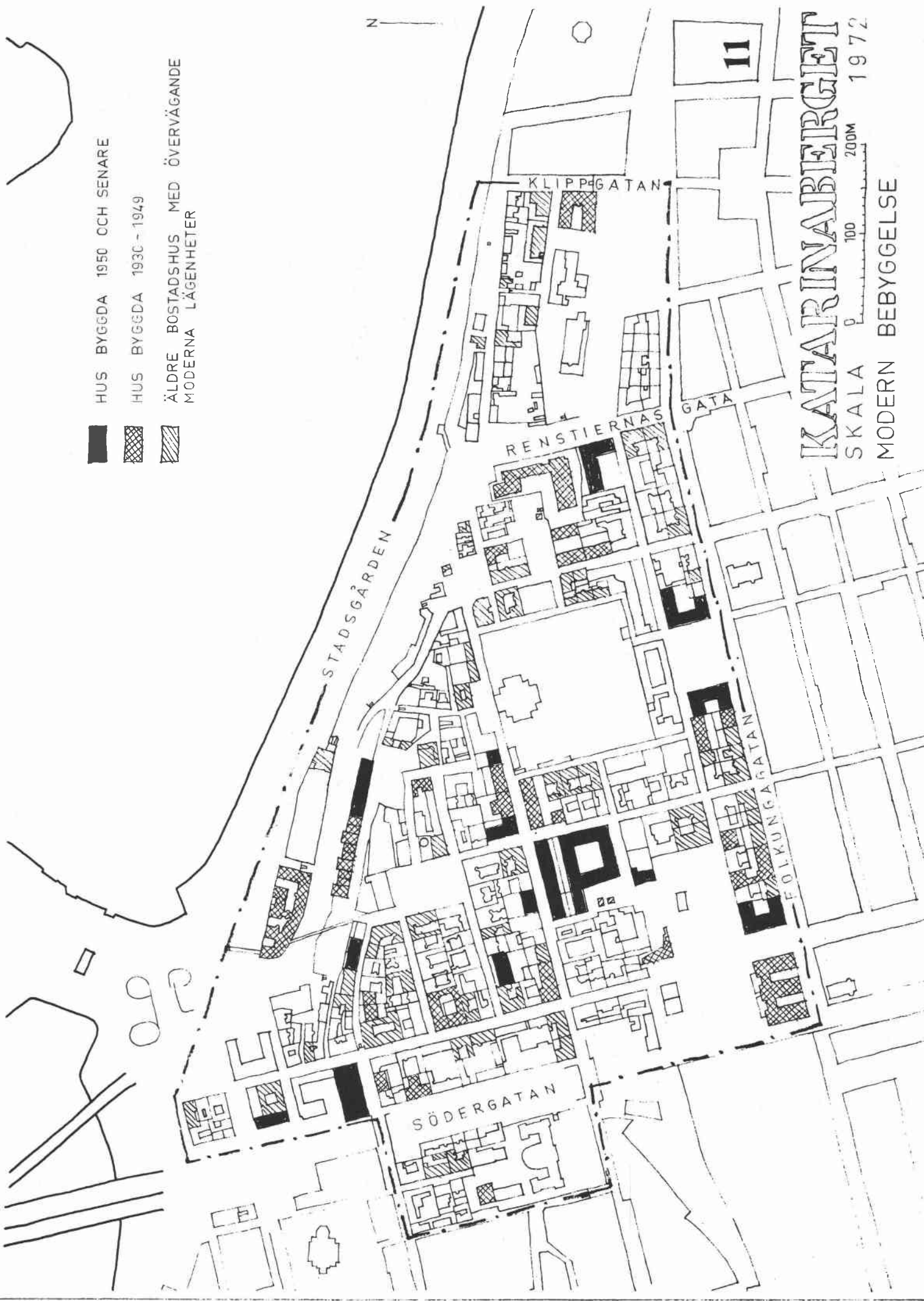
HUS BYGGDA 1950 OCH SENARE

HUS BYGGDA 1930 - 1949

ÄLDRE BOSTADSHUS MED ÖVERVÄGANDE MODERNA LÄGENHETER

KATARINABERGET

SKALA 0 100 200M 1972

MODERN BEBYGGELSE

DE ENSKILDA HUSENS BYGGNADSHISTORISKA VÄRDEN:

■ BYGGNAD AV STORT INTRESSE

▨ BYGGNAD AV INTRESSE

□ BYGGNAD AV MINDRE INTRESSE

N

STADSGÅRDEI

KLIPPGATAN

RENSTIERNAS GATA

GATA

12

FOLKUNGAGATAN

SÖDERGATAN

KATARINABERGET

SKALA 0 100 200M 1972

1930 - OCH 40-TALSBEBYGGELSEN ENLIGT "MALMARNA"

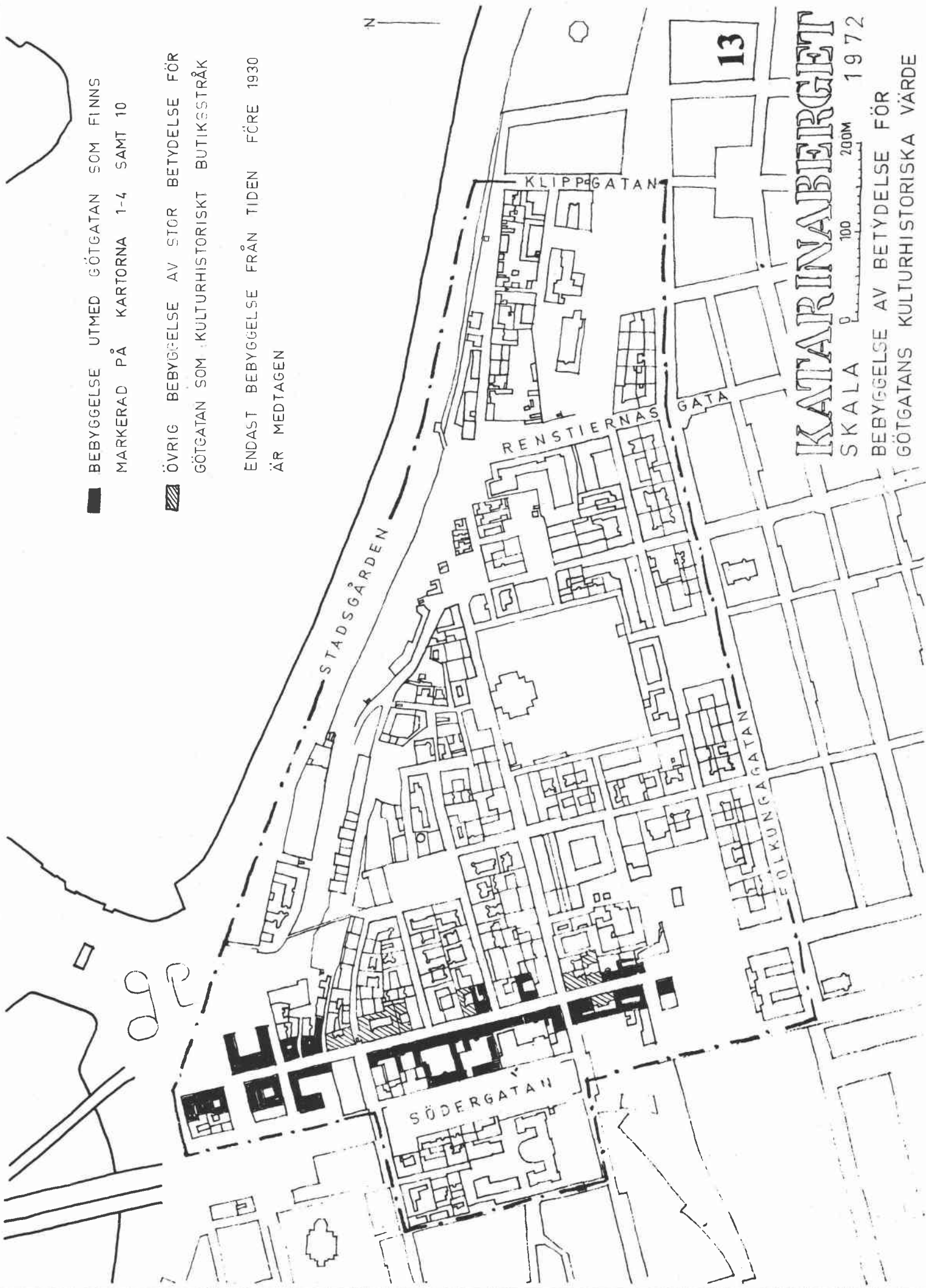

■ BEBYGGELSE UTMED GÖTGATAN SOM FINNS
MARKERAD PÅ KARTORNA 1-4 SAMT 10

▨ ÖVRIG BEBYGGELSE AV STOR BETYDELSE FÖR
GÖTGATAN SOM KULTURHISTORISKT BUTIKSTRÅK

ENDAST BEBYGGELSE FRÅN TIDEN FÖRE 1930
ÄR MEDTAGEN

N

13

KATARINABERGET

SKALA 1:100 200M 1972

BEBYGGELSE AV BETYDELSE FÖR
GÖTGATANS KULTURHISTORISKA VÄRDE

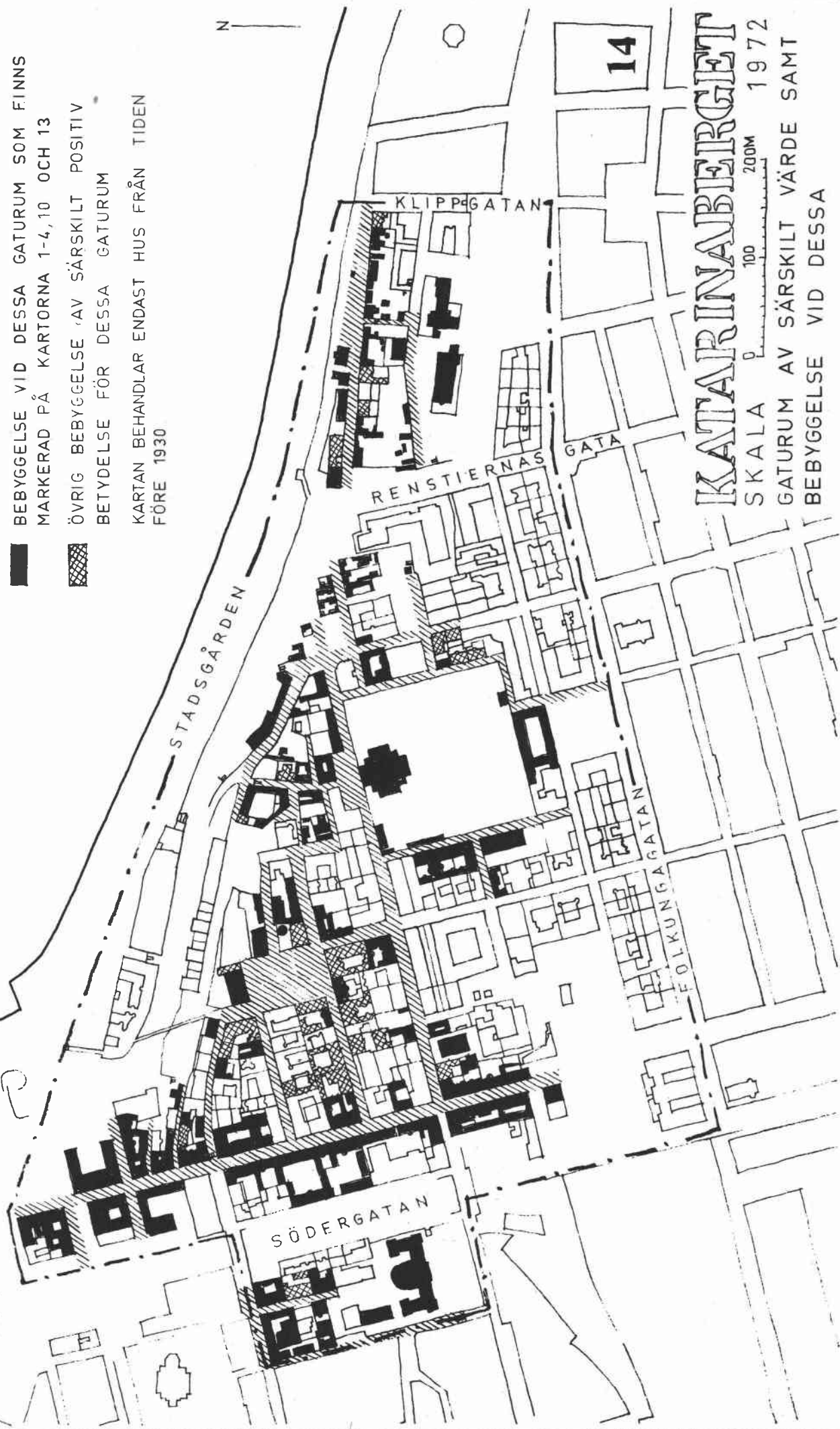
////// GATURUM AV SÄRSKILT VÄRDE

■ BEBYGGELSE VID DESSA GATURUM SOM FINNS
MARKERAD PÅ KARTORNA 1-4, 10 OCH 13

▨ ÖVRIG BEBYGGELSE AV SÄRSKILT POSITIV
BETYDELSE FÖR DESSA GATURUM

KARTAN BEHANDLAR ENDAST HUS FRÅN TIDEN
FÖRE 1930

N

KATARINABERGET

SKALA 0 100 200M 1972

GATURUM AV SÄRSKILT VÄRDE SAMT
BEBYGGELSE VID DESSA